

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМПОНЕНТІВ РУХОВОЇ СИСТЕМИ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Андрій Пивовар

Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

Анотація

В статті освещенні результати дослідження фізичного і психофізіологічного стану дітей 5-6 років, виявлені взаємозв'язки і взаємозалежності показників фізичного розвитку, фізичної підготовленості, функціональних можливостей і пізнавальних здібностей.

Annotation

In the articles outlined the results of researching of physical and psychophysical condition of children of 5-6 years, intercommunication and interdependence of indexes of physical development, physical preparedness, functional possibilities and cognitive capabilities is exposed.

Постановка проблеми. Сьогоднішні дошкільники складатимуть більшу частину потенціалу України першої половини XXI століття. Тому навчання, виховання і розвиток підростаючого покоління в нашій країні є одним з найважливіших державних завдань, що відзначено в основних державних документах [1, 2].

Відомо, що дошкільний вік – це період, коли відбуваються найбільш інтенсивні процеси росту і розвитку організму, формування особистості дитини. Саме в цьому віці закладаються основи майбутнього стану здоров'я, фізичної підготовленості, розумової діяльності людини.

Інтенсифікація сучасного життя, розвиток і впровадження нових технологій в різних сферах суспільства обумовили певні реформи у системі і змісті діяльності освітніх інституцій, в тому числі дошкільних дитячих закладів. Ці реформи пов'язані з раннім навчанням та ускладненням навчальних програм, що вимагає активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, збільшення статичного компоненту, що негативно позначається на стані їх здоров'я. Звідси випливає необхідність впровадження інноваційних педагогічних технологій, які б здійснювали інтегрований вплив на дитину, тобто в процесі рухової діяльності сприяли розвитку пізнавальних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дані багаточисленних досліджень [4, 5] свідчать, що

для стимулювання пізнавальної активності дітей необхідно спеціально навчити їх раціональному застосуванню розумових дій. Але для того, щоб мислення дитини не набуло беззмістовного, схоластичного характеру, в період передшкільного віку не менш важливим є накопичення сенсорного досвіду, конкретного матеріалу для активної пізнавальної діяльності.

Психологи, педагоги і фізіологи дійшли висновку, що індивідуальні здібності (мислення, сприйняття, уявлення) не варто розглядати ізольовано, без контексту рухового розвитку дитини [6].

Дослідники [3, 4] відзначають, що одним з кризових явищ традиційних і авторських систем освіти є розрив між фізичним вихованням і всіма іншими видами навчальної діяльності дітей дошкільного віку, відсутність реальних механізмів, які обумовлюють взаємозв'язок пізнавальної та рухової діяльності у процесі навчання. Суть такої взаємодії полягає у формуванні системи навчання, яка передбачає інтегрований освітній, оздоровчий, загальний виховний ефект, що і є запорукою оптимального розумового і фізичного розвитку дитини. Такий підхід знаходить своє місце в організації освітньо-виховної роботи в загальноосвітній школі. Однак у практиці фізичного виховання у дошкільних закладах такі технології не застосовуються [4].

Системи дитячого організму розвиваються гетерохронно і, як

відзначають ряд авторів [3, 4, 6], у цих змінах чітко виявляються сенситивні, чутливі періоди, які є основою для спрямовуючих педагогічних впливів.

Таким чином, взаємозв'язків показників, що визначають фізичний розвиток, рівень фізичної підготовленості дітей, а також психофізіологічні можливості, є найбільш значущими при розробці вікової системи педагогічних впливів, спрямованих на поєднаний розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дітей 5-6-го року життя.

Метою дослідження є виявлення і дослідження взаємозв'язків між компонентами фізичної підготовленості, функціональних можливостей, фізичного розвитку і пізнавальних здібностей старших дошкільників.

Результати дослідження та їх обговорення. Одним з найбільш важливих питань у даному дослідженні ми вважаємо виявлення взаємозв'язків між фізичними, психофізіологічними і пізнавальними здібностями.

Основними пізнавальними процесами є, як відомо, сприймання, пам'ять, мислення, увага, увага.

У першу чергу нас цікавило, чи існує взаємозв'язок між руховою системою дитини та її інтелектуальною сферою. Аналіз кореляційної матриці дозволив встановити наступне.

Аналізуючи кореляційну матрицю рухової системи і пізнавальних здібностей дівчаток 5-річного віку, було встановлено, що сприймання корелює ($r = 0,47-0,37$) з параметрами, які у наших дослідженнях були представлені як складові елементи координаційних, силових і швидкісних здібностей. Крім того, виявлений взаємозв'язок ($r = 0,36-0,31$) з психофізіологічними показниками (табл. 1).

Короткочасна зорова і слухова пам'ять має взаємозв'язок із силовими здібностями ($r = 0,32$). Можна говорити і про наявність кореляції з показником простої моторної реакції ($r = 0,33$).

Мислення є центральною складовою інтелектуальних здібностей. У наших дослідженнях показники образно-логічного мислення знаходяться у взаємозв'язку із гнучкістю ($r = 0,52$), таким показником координаційних здібностей, як кидки і ловля м'яча ($r = 0,31$).

У високому ступені ($P < 0,01$) взаємозв'язку перебуває увага із показником силових здібностей – віджиманням від полу ($r = 0,46$). Відзначена кореляція із простою моторною реакцією на звук ($r = 0,44$). Крім того, увага перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими пізнавальними процесами – пам'яттю ($r = 0,57$) та сприйманням ($r = 0,51$).

Що стосується особливостей прояву уваги (продуктивності, стійкості, переключення і розподілу) у дівчаток 5-тирічного віку, то можна відзначити взаємозв'язок з показниками координаційних можливостей ($r = 0,32-0,27$) і високий ступінь взаємозв'язку з іншими пізнавальними здібностями – сприйманням, пам'яттю, мисленням, увагою ($r = 0,55-0,48$).

Крім наявних взаємозв'язків пізнавальних процесів з фізичними якостями і психофізіологічними показниками виявлена також тенденція до кореляції: мислення і силових здібностей ($r = 0,29-0,25$), простої моторної реакції на звук ($r = -0,28$) і складної моторної реакції ($r = 0,26$); уваги та координаційних здібностей ($r = 0,24$);

Таблиця 1

Взаємозв'язок морфофункціональних, психофізіологічних показників і пізнавальних здібностей дівчаток 5 років, n = 19

Показники	Довжина тіла	Маса тіла	ОГК	ІФР	ЧСС абс.	ЧСС відн.	Різн. ЧСС	Затр. на дих. на вдосі	Затр. на дих. на видосі	PWC170
Сприймання	0,52	-0,12	0,28	0,31	0,35	0,05	-0,51	0,11	-0,06	0,07
Пам'ять	0,36	0,15	0,36	0,06	0,15	-0,03	-0,30	-0,25	-0,44	-0,31
Мислення	0,47	-0,13	-0,35	0,58	0,33	0,35	0,01	0,09	0,20	-0,01
Увага	0,52	0,05	0,25	0,27	0,43	0,32	-0,19	0,02	-0,30	-0,33
Увага	0,30	-0,10	0,12	0,21	0,43	0,33	-0,18	-0,07	-0,30	-0,06
Проста моторна реакц. на світло	0,04	-0,04	0,00	0,05	-0,19	-0,34	-0,23	0,05	-0,03	0,19
Проста моторна реакція на звук	-0,35	-0,07	-0,07	-0,22	-0,29	-0,50	-0,31	0,08	0,21	0,28
Складна моторна реакція	0,06	-0,11	-0,28	0,22	-0,09	0,07	0,27	-0,06	0,07	0,01
Помилка	0,01	0,24	0,19	0,16	0,10	0,01	-0,15	-0,15	-0,12	-0,22
Теплінг-тест	-0,32	0,15	-0,14	-0,23	0,30	0,51	0,30	-0,03	0,07	-0,12

Примітка: $r = 0,456$ має значення на рівні $P < 0,05$
 $r = 0,575$ має значення на рівні $P < 0,01$

уваги та швидкісних здібностей ($r = 0,28-0,21$).

Аналізуючи кореляційну матрицю рухової системи і пізнавальних здібностей хлопчиків 5-річного віку, необхідно відзначити наявність тенденцій, визначених у дівчаток.

У 5-річних хлопчиків виявлений взаємозв'язок морфофункціональних, психофізіологічних показників і компонентів пізнавальних процесів, що дає підставу вважати, що рівень розвитку пізнавальних здібностей у них буде залежати від фізичного розвитку і функціонального стану.

Також можна констатувати, що як і у хлопчиків, так і у дівчат 5-річного віку виявлені взаємозв'язки всіх пізнавальних здібностей з показниками фізичного розвитку, функціонального стану і фізичної підготовленості. Необхідно відзначити, що коефіцієнти значущості у дівчаток і хлопчиків за цими показниками не мають суттєвої різниці.

На 6-ому році життя в структурі рухової системи і пізнавальних здібностей спостерігаються зміни відносно попереднього віку, які можна дослідити проаналізувавши кореляційну матрицю дівчаток 6-річного віку.

Спостерігається зменшення кількості зв'язків та ступеню їх взаємодії між морфофункціональними, психофізіологічними і пізнавальними здібностями дівчаток 6 років, порівняно з 5-річними. Але можна стверджувати про наявність взаємозв'язку і взаємозалежності між фізичним розвитком, психофізіологічним станом та пізнавальними здібностями дітей старшого дошкільного віку.

Можна відзначити меншу ступінь гармонії в розвитку структури рухових і пізнавальних здібностей дівчаток цього віку. Що стосується

взаємозв'язків показників фізичного розвитку, фізичної підготовленості, функціонального стану, бачимо, що майже всі їх показники мають достовірні взаємозв'язки з пізнавальними здібностями.

У структурі рухової системи і пізнавальних здібностей хлопчиків 6-ти річного віку спостерігаються певні зміни відносно попереднього віку.

Кореляційний аналіз показує, що кількість показників, які мають значущу кореляцію у хлопчиків 6-ти років менша, ніж у 5-річних.

Аналізуючи результати досліджень щодо наявності взаємозв'язків між морфофункціональними, психофізіологічними і пізнавальними здібностями у хлопчиків старшої групи дошкільного закладу, нами було виявлено, що сприймання (на рівні $P < 0,01$) корелюється з індексом фізичного розвитку ($r = 0,39$). Зафіксований також зв'язок ($P < 0,05$) з показником, який характеризує діяльність серцево-судинної і дихальної системи ($r = 0,30$).

К і л ь к і с ь т ь з н а ч у щ и х взаємозв'язків морфофункціональних, психофізіологічних показників і пізнавальних здібностей у хлопчиків 6 років менша, ніж у 5-тирічних, що, ймовірно пов'язано з прискореним темпом росту і розвитку, який викликає зменшення ступеня біологічної надійності організму як 6-річних хлопчиків, так і дівчаток.

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна відзначити меншу ступінь взаємозв'язків компонентів рухової системи зі складовими пізнавальних процесів у хлопчиків 6 років порівняно з попереднім віком.

Найбільша кількість достовірних ($P < 0,05$) взаємозв'язків виявлена у хлопчиків 5 років, хоча найбільша кількість взаємозв'язків показників фізичних і пізнаваль-

них здібностей виявлена у дівчаток 6-річного віку.

Виявлено, що всі пізнавальні здібності мають значущі кореляційні взаємозв'язки з показниками фізичного розвитку, фізичної підготовленості, психофункціонального стану.

Таким чином, наявність значущих кореляційних взаємозв'язків між фізичними здібностями, фізичним розвитком, функціональними можливостями і пізнавальними здібностями у старших дошкільників свідчить про доцільність педагогічних впливів, спрямованих на споріднений розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дитини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт», 1993 р.
2. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 58 с.
3. Вільчковський Е.С. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку.: Навч. посібник. – К.:ІЗМН, 1998. – 64 с.
4. Дубогай О.Д., Пангелов Б.П., Фролова Н.О., Горбенко М.І. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів. – Київ: 2001. – 151 с.
5. Запорожец А.В., Эльконин Д.Б. Психология детей дошкольного возраста. Развитие познавательных процессов. – М.: Просвещение, 1964. – 350 с.
6. Пангелова Н.Є., Горбенко М.І. Методично-організаційні і оздоровчо-виховні основи фізичного виховання в дошкільних закладах малого міста. (Методичні рекомендації). Переяслав-Хмельницький, 2001. – 72 с.

